

НА ХТОРИМ ЯЗИКУ КУКУРИКА КОГУТ? ** ОНОМАТОПЕЙСКИ ИНТЕРЕКЦІЇ ДОМАШНІХ ЖИВОТИНЬОХ У ЯЗИКУ ВОЙВОДЯНСКИХ РУСНАЦОХ

У роботі аналізуєме лексику у вязи зоз хованьом домашніх животиных, конкретно зоз ономатопейскама интерекцияма домашніх животиных. Материял позберани з ексерпцию словнікох по руски и зоз интервюованьом информаторох у Руским Керестуре и Коцуре. Позберани материял ше спатра у контексту славянских языкох карпатского ареалу и сербского языка як языка стредку у хторим Руснаци жию. У другим ступню ше материял кладзе до контексту українских и словацких бешедох карпатского ареалу же би ше на уровню бешедох нашли паралели.

Ключни слова: лексикология, войводянски руски язык, ономатопейски интерекції, домашні животині.

1. УВОД

У тей роботі представиме ономатопейски интерекції, односно викричніки за подражоване гласох домашніх животиных при Руснацох у Войводини. Интересоване за форми з хторима ше имитую гласи домашніх животиных блізько повязане зоз вигледованьом лексики хованя домашніх животиных. За домашні животині тримама доместификовани, односно животині прилагодзени потребом человека а з чийм виховом человек ма привредни хасен. То животині хтори характеризує привязаносц гу дому и газдовству и послушносц човекови (Крајинович, Чобић, Ђинкулов, 2000: 34).

* mudrisaa@ff.uns.ac.rs

** Робота настала у рамикох покраїнского наукового проєкта (ч. 142-451-2783/2017-01), *Сучасни стан у русинистици – Язык, литература и култура* хтори финансиє Покраїнски секретариат за високе образование и наукововигледовацку діялносц АП Войводини и проєкту *Дискурси меншинских языкох, литературох и културох у юговосточней и стредней Европи (178017)*, хтори финансиє Министерство просвити, науки и технологийного розвою Републики Сербії.

Ономатопея як способ подражованя у языку барз часта, та през историю лингвистики було вецей теорії о ономатопейским походзеню языка. То насампредз *пух-пух* теория (pooh-pooh theory) з хтору ше предпоставя же язык настал зоз розвойом рухох и гласох хтори спонтано виражовали емоції при животиньох и людзох, або *бов-вов* теория (bow-wow theory) спрам хторей людски язык настал як резултат подражованя природних гласох або шущаньох (Munep, 1996: 28).

1.1. Предходни вигледованя

Не позната нам наукова робота хтора виучуе виключно ономатопейски интерекції у войводянским руским языку. З другого боку, як файта словох, интерекції, односно викричніки, як ше звичайно наволюу у рускей лингвистики, описовани у граматикох руского языка у Войводини.

Гавриїл Костельник у першей рускей граматики *Граматики бачваньско-рускей бешеди* хаснуе термин *викричніки* (Костельник, 1923: 89). Костельник без ясней класификації дава приклади хтори мож подзелїц до шлідуючих групох: за виражоване чувствох: *а, е, о, ей, гей, ох* итд.; за розказоване (доволоване/одганяне) животиньом: *гога, гучина, боцина, тилед, гозад, чале* итд.; за доволане (людзох): *пале, ноле* итд. (Костельник, 1923: 89). На тим месце вон на основи семантичного критерия, дзелї викричніки на седем групи: викричніки хтори виражую *зачудоване*¹ (*а, о, ого*), *боль або смуток* (*ах, ох, йой, яй*), *збридзене* (*фи, фуй*), *нєцєрпєзлівосц* (*ух*), *понуковане* (*на, но, нолєм*), *осетенє або припомнуце* (*а, га, ага*), *звращаю позорносц* (*пале, галя, ни, ния*) (Костельник, 1923: 89). Костельник ше не затримує на толкованю чи класификованю викричнікох, як пише, *на жвири*, але лем надпомина же вони маю своєю точне значенє. Тиж так, ономатопейски интерекції Костельник не наводзи. Таки случай и зоз здравканями.

Ономатопейски интерекції вокраци описани у рамикох *Граматики руского языка* як подгрупа неперменлівей файти словох, односно викричніки (Рамач, 2006: 157). На тим месце интерекції класификовани до шлідуючих групох: викричніки за виражоване чувствох (*ага, ага, го, гу, ей, ейне, йой, йов, фуй, фи, юй, яй*); за доволане и побудзоване (*гало, гей, ноле, паля/пале, чит*); поздравы (*витай, витайце – дзекуєм, здрави будз* и др.); за доволане и гонєнє животиньох (*бури-бури, таш-таш-таш, не-не-не* и др.);

¹ Превжати опис хтори хаснує Г. Костельник.

ономатопейски викричніки (*бе-е!*, *гав-гав!*, *ига-га!*, *коткодá!*, *мяв-мяв!*, *му-у!*, *ме-е!*, *кукуруку!*) (Рамач, 2006: 157).

Ми ше у роботы у найвекшей мира будземе операц на роботы лингвистох хтори виучовали ономатопейски интерекції у других языкох. Гоч ше часто зауважує же тота файта словох на маргини лингвистичних интересованьох, ест вещей роботы хтори з рижних лингвистичних становискох виучую интерекції у сербским, односно сербскогорватским языку и других славянских языкох.

Алма Чаркич у роботы „Граматицари о узвицима” представя вигледованя граматицарох од вчасних греческих и римских граматицарох по нешка. Авторка наводзи же интерекції були длуго на маргини лингвистичних вигледованьох, медзи иншим пре незвичайни гласови состав, одсуство флексии и синтаксичну изолованосц, а же до векшого интересованя пришло зоз помкнуцом лингвистичних интересованьох на польо дискурсу (Чаркић, 2009: 279). Гоч ше вигледованя и класификації интерекцийох, як наводзи Чаркич, найчастейше виводза на синтаксичним и семантичним уровню (Чаркић, 2009: 279), ми ше у тей роботы огранічимо на аспект значеня, а попри тим, попрубуєме систематизовац викричніки домашніх животиньох же бизме дали основу за формованє класификації фаунонимийских интерекцийох у войволянским руским языку и представели еден сегмент лексикы хованя домашніх животиньох.

Зоз прагматичного боку интерекції виучує Драгана Велькович-Станкович у роботы „Прагматичка функција узвика” (Вельковић-Станковић, 2010: 5). Розпатраючи як найлепше интерпретовац интерекції, авторка приходзи до заключения же концептуални интерпретации, хтори часто обсяжни, маю свойо добри боки, але же треба исц гу економичнейшим функционално-прагматичним интерпретациейом (Вельковић-Станковић, 2010: 67). Важна характеристика интерекцийох то автоантонимичносц, односно можлівосц же би една интерекция означовала два або вещей розлични емоції, напр. сербске *a* (потвердзованє, одбиванє) (Вельковић-Станковић, 2010: 63). Видзи нам ше же тота характеристика не присутна при ономатопейских интерекцийох, бо ше з німа подражує глас животини чийо значене або емотивна ниянса нам не транспарентна. Друга важна характеристика интерекцийох голофрастичносц, односно схопносц же би ше зоз єдним словом виражел комплекс идейох (Вельковић-Станковић, 2010: 64) цо знова чежко прилапиц як характеристику ономатопейских интерекцийох.

Даниел Ристич и Кристина Шкипина у работи „Семелфактивни глаголи-ономатопеје у језику српског стрипа” представљају интерекцију у сербском језику у рамиках њих хаснованя у стрипу (Ристић, Шкипина, 2016: 214–212). Автора у работи розпатрају ономатопейски интерекцију, ономатопеју – як их вони навољују, хтори спрам семантичних указательох индеклинабилни, односно семелфактивни дјеслова (Ристић, Шкипина, 2016: 214). Як једну з причинох пре хтори ономатопейски интерекцију спатрају на тот способ, автора наводза факт же тоти слова упут’јују на ситуацију, односно же су референцијални прецо автора у својим вигледовану запровадзели асоцијативни експеримент чийо резултати потвердзую њих твердзена (Ристић, Шкипина, 2016: 214). Вони, межди иншим, наводза и псевдоономатопеју, односно интерекцију хтори ше по походзению не могу повязац зоз дјесловами (напр. сербске *чеш-чеш*, *звиз*, *дрмус*, *жваћ*, *глоц*, *њуш-њуш*, *коп-коп*) (Ристић, Шкипина, 2016: 215–216). Операјуци ше на класификацију Слицы Йоканович-Михайлов (Йокановић-Михајлов, 1996) автора виводза класификацију ономатопейских виразох: 1) ономатопеја за подражоване звукох зоз човекового околјска; 2) фаунонимийска ономатопеја; 3) псевдоономатопеја (Ристић, Шкипина, 2016: 215–216).

О интерекцијох у славянских језиках, односно о терминах хтори ше хасную за означоване теј файти слова, пише Сибила Дакович у работи „Uzvici u slavenskim jezicima i pitanje terminologije” (Daković, 2006: 67–76). За нашо вигледоване интересантна работа истей авторки „Ономатопейски интерекцију у језику польским, сербским, хорватским и русийским” (Interiekcje onomatopeiczne w języku polskim, serbskim, chorwackim i rosyjskim) хтора анализуе ономатопейски викричњики у штирох језиках (Daković, 2008: 103–111). Работа нам була окреме хасновита за упознаване зоз класификованом ономатопейских интерекцијох, але и пре приклади интерекцијох у других славянских језиках.

О тематичней групи пастирска лексика писал Жарко Бошнякович у књижки *Пастирска терминологија Срема* (Бошняковић, 1985). Автор у рамиках семантичних групаох, межди иншим, представел и назви за гласи животињох, интерекцију за доволване або гонене статку и други гласи, односно гласи за прагане коньох и волох (Бошняковић, 1985: 50–54). Медзитим, Бошнякович не виучовал форми ономатопейских интерекцијох зоз хторих настали назви гласох, односно дјеслова (напр. *њуштати* (од њиха), *мукати* (од му), *блејати* (од бе) и др.).

1.2. *Интерекції*

Термин *интерекції* по походзеню од латинского *interiectiō* и присутни є у чеським, польским, словацким, горнім и долнім лужицко сербским и сербским языку або як предложени у русийским (*междометие*) и болгарским (*междуметение*) (Daković, 2006: 68). Зоз нїм ше тота файта слова характеризує як уруцена, на синтаксичним уровню, самостойна. З другого боку, од латинского *exclamatio* „лярмац, кричац” у славянских языкох, односно граматикох, частейше як предходни, хаснує ше термин *викричник* хтори присутни у українским (вигук), польским (*wykrzyknik*), билоруским (выклічник), сербским/горватским (узвик/*uzvik*), а хтори подцагує як основну характеристику тих словох їх наглашене, гласне вигваряне цо, заш лем, не случай при шицких словох тей файти (Daković, 2006: 68). Треци термин, немецке *Empfindungswort* и чеське, словацке *citovslovo*, по Даковичовой, наглашує емотивни бок интерекцийох (Daković, 2006: 68). Анализуюци термини хтори ше хасную за означоване тей файти слова, авторка приходзи до заключения же термин *интерекция* найлепше означує тоти слова понеже ше не шицки интерекції вигваряю наглашено, та су не шицки емотивно офарбени, цо случай, наприклад, зоз ономатопейскима интерекциями.

Интерекції ше през историю по нешка спатрало на рижни способи. Чакрич наводзи же латински граматичаре интерекції спатрали як подфайту присловнікох, односно без статусу окремой групи словох (Чакрић, 2009: 280). Познейше ше их почина розумиц як элемент синтакси хтори може заменіц виречене же би их сучасни граматичаре тримали за окрему групу словох з хтору ше виражаю чувства, имитую звуки з природи або ше хасную за доволане людзох, животиных (Чакрић, 2009: 281). Нешка, як наводзи авторка, вони класификовани до неперменлівей файти словох. Хаснуюци приклади словенских граматичарох, Чакрич визначує характеристики интерекцийох (Чакрић, 2009: 284). То подложносц редуPLICATIONом, часто су база за формоване дієсловох, можу буц у функції предиката у виреченю.

Найчастейше у класификацийох интерекцийох мож видзеліц интерекції хтори виражаю емоції, апелативни або императивни, ономатопейски интерекції и здравканя.

1.2.1. *Ономатопейски интерекції*

Интерекції з хторима виражуєме, односно имитуєме звуки людзох, животиных, природи або и звуки предметох, машинох итд., ше у доступней

литератури наволюю ономапопейски интерекції. Зоз термином ономапопея (греч. *onomatopoiá*, од *onoma* мено, *poieîn* робиц) ше у лингвистики означуе гласова форма з хтору ше подражуе одредзени гласи живеї и неживеї природы (Клајн, Шипка, 2007: 850).

За интерекції характеристична їх неперменлівосц и одсуство вязи зоз другима файтами словох. Найчастейше су кратки, напр. *кви*, *бе*, *ме*, *му*. Редуликоване основи тиж так часте, напр. *кви(-кви)*, *гру(-гру)*, *га(-га)*, *ква(-ква)*, *гав(-гав)*, *мяв(-мяв)*. Ристич и Шкипина у тим видза оправданосц їх становиска о индеклинабилних семелфактивах, односно же нередуликована интерекция виражуе закончену дію, а редуликована незакончену, цо ше виражуе зоз суфиском -ну-, напр. *куц* – *куцнути*; *куц-куц* – *куцати* (Ристић, Шкипина, 2016: 214).

По Йоканович-Михайлов, у городским стредку огранічена група интерекцийох за розказоване животињом (Јокановић-Михајлов, 1997: 173), цо на основи интервьюованя информаторох, при Руснацох нешка часто случай и на валале. То окреме обачливе при интерекцийох хтори ше одноша на вше малочисленши животинї, як цо магарец, конь, крава. При тим, то вироятно частейши случай при интерекцийох за розказоване животињом як при ономапопейских интерекцийох.

Єдна з характеристикох ономапопейских интерекцийох и тота же ше тоти слова часто хасную пренешено, та особи мож повесц же *tata*, *мурчи*, *бечи* итд.

2. Корпус

Материял позберани зоз ексцерпцию *Руско-сербского словніка* (Рамач et al., 2010) и *Словніка руского народного языка* (Рамач, 2017) и преверйовани зоз ношителями руского языка, у найвекшей мири, зоз Руского Керестура и Коцура. У таблічки хтора шлідзи представени форми ономапопейских интерекцийох за каждую домашню животињу. Интерекції у таблічки и роботи представени з основну форму хтору находзиме у словнікох, але у дзепоседних случайох су дополнети зоз редуликовану форму у заградзению зоз чим ше заменюе опис хтори находзиме у литератури. Напр. ономапопейска интерекция за качку у *Руско-сербским словніку* представена зоз *ква* але ше у литератури найчастейше дава як повторена, та ю у роботи представляме зоз форму *ква(-ква)*.

Ономатопейски интерекції	
конь	и-га-га
крава	му(-у)
целє	бе(-е)
овца	
коза	ме(-е)
швиня	гру(-гру)
праше	кви(-кви)
магарец, осел	и-а
кура	котко-да
квока	кво(-кво)
когут	кукуруику
гуска	га(-га) с(ссс)
качка	ква(-ква)
пулька	-
морка	-
заяц	-
пес	гав(-гав) аууу г(а)ррр
мачка	мяв(-мяв)

таблицка 1. ономатопейски интерекції у войволянским руским язика

2.1. *Интерекції у Руско-сербским словніку и Словніку руского народного язика*

Зоз ексцерпованьом *Руско-сербского словніка* (РСС) позберани 13 ономатопейски интерекції домашніх животиных, цо представя одприлики половку шицких ономатопейских интерекцийох хтори представени у словнікох руского язика. Интерекції з хторима ше означує глас за подражованє гласа пульки, морки або заяца, не пренайдзени у словнікох. Интерекції за подражованє гласа магарца чи осла *и-а*, и интерекция з хтору ше имитує завиванє пса ше наводза на основи власного язичного искуства. Окрем тих хтори означую гласи домашніх животиных, у *Руско-сербским словніку* ше зяваю и шлїдуюци: *бом, буль, бух, ди-дит, дуп, дурк, кап, ку-ку, куц, фук, хлїп, цвенк, цинги-линги, шмик*. Найвекша часц ономатопейских интерекцийох у РСС представени зоз групу скраценьох *оном. викр. звич. повторени за подражованє*. Медзитим, треба повесц и же способ означованя

не конзистенти, та даєдни интерекції означени лем зоз скраценьом *викр.* (бе), други зоз *викр.* *звич.* *повторени* итд.

Таке означованє запровадзене и у *Словніку руского народного языка* дзе пренайдзени 55 ономатопейски интерекції (Рамач 2017). То шлїдуюци слова: *бе, бим-бом, бом, бу, буль-буль, бух, гав, гап-ци, ги (плач), ги (шмих), гоп, гуй, гур, га, голь-голь, джив-джив, дзин-дзин и дзилин-дзилин, ди-дит, ду, ду-ду-ду, дум, дуп, и-га-га, йов, йой, квац, кви, котко-да, ку-ку, му, пи, пи-пи-пи, пляс, прис-прас, пук, путь-пуруть, рап, ти-дит, тик-так, тьфу, фац, фи, фи-га, фляс, фр-р, фрас, фурк, хи-хи, хуй, цап, цмок, цу-кру, чап, чвирк, чуп.* Зоз представених, 8 ономатопейски интерекції за подражованє гласох домашніх животиных (*бе, гав, га, и-га-га, кви, пи, му, котко-да*).

3. МЕТОДОЛОГІЯ

Способ анализи позбераного материялу у вязи зоз становисками А. Дуличенка о месту руского языка медзи славянскима языками и його переходним або мишаним типу (Дуличенко, 2009). Тиж так, на способ анализи уплївийовала класификация рускей лексики на карпатску и нову лексику, односно лексику формовану у старим краю, пред досельованьом до нешкайшей Сербії, и лексику формовану по досельованю (Рамач, 2006: 400). При тим ше бере до огляду язична ситуація у хторей Руснаци були пред, и по досельованю. Же би ше шицки тоти інформації вжали до огляду потребне обезпечиц контекст хтори формовани зоз двох часцох. У першей ше попри інформації о лексеми и ей значеню наводза паралели зоз словнікох українского, словацкого, польского и сербского литературного языка, а у drugiej паралели зоз словнікох восточнословацких и заходноукраїнских бешедох. На тот способ доставаме достаточни інформації на основи хторих можеме одредзиц чи лексема часц старого, чи нового пасма рускей лексики.

Треба надпомнуц же паралели з других славянских языкох часто представени з дієсловом хторе формоване зоз одвитующей интерекції. Кед паралела не пренайдзена у словніку матичного языка, вец ше ю потвердзовало у словнікох других языкох. Тиж так, дзепоедни приклади пренайдзени на интернету без потвердзєня о присутносци у словнікох або другой фаховей литературы цо може представляц недостаток анализи.

4. АНАЛИЗА

Зоз ономатопейску интерекцию му(-у) ше подражує глас крави, буюка або вола (Рамач, 2010: 400; 2016: 737). Славянски язики карпатского ареалу познаю идентични форми. Українске му (Мельничук, 1989 III: 528–529), словацке *mú* (JULS), *mikať* (Machek, 1968: 382; Мельничук, 1989 III: 528–529), польске *mi* (Đaković, 2008: 104), сербске *mû* (Николић, 2007: 740; Đaković, 2008: 104). У словнікох руского языка тота интерекция найчастейше написана у форми му, а у опису слова наведзене же то глас крави, не и буюка и вола.

У найвекшей часци анализованих словнікох заходноукраїнских бешедох ше одвигуюца форма тей интерекції не находзи. Єдини приклад присутни у словніку гуцулских бешедох у форми му-му-му дзе у опису находзимо же ше з тоту форму подражує глас кравох, буюкох або волох (Піпаш, Галас, 2005: 106). Форма *ти*, *ти-ти* характеристична и за восточнословацки бешеди (Buffa, 2004: 165).

За подражованє гласа коня ше у руским языку хаснує форма *и-га-га* (Рамач, 2010: 299; 2006: 157). Українске *i-go-go*, словацке *ihaha* (Рамач, 2016: 557), *ihaha*, *ihahá*, *i-hi-hi*, *ihihí*, *ihihi*, *mihihí*, *mihaha*, *mihahá* (erdžat') (JULS), польске *ihaha*, сербске *њи-ха* (Рамач, 2010: 299).

По форми, ономатопейскей интерекції за коня блізка интерекция за подражованє гласа осла чи магарца *и-а* хтору словніки руского языка не зазначели. Тота форма, по Даковичовой, присутна у польским и сербским языку *i-a* (Đaković, 2008: 104), и у словацким *íá* (JULS).

Випатра же ше у славянских языкох гласи кози и овци не розликую цалком ясно, та присутне мишанє формох *бе* и *ме*. У руским языку, анализуючи словніки, маме обидва форми, гоч то информаторе не вше потвердзую. Форма *бе* интерекция за подражованє гласа овци и кози (Рамач, 2010: 46; 2016: 53). Ономатопейска интерекция *ме* у *Руско-сербским словніку* наведзена як форма кожного гласу *ме* (Рамач, 2010: 381). У українским языку форма *бе* и *ме* ше хаснує за подражованє гласох кози и овци (Мельничук, 1982 I: 158; 1989 III: 426), словацке *bé* и *mé(-é-é)* (Мельничук, 1989 III: 426), *bé*, *béé*, *bé-bé* и *mé*, *méé* (JULS), польске *be* и *me* „о овци и кози” (Мельничук, 1982 I: 158; Đaković, 2008: 104), сербске *bé* „о кози”; *mé* „о овци” (Николић ред., 2007: 67; 689), (Đaković, 2008: 104).

У заходноукраїнских бешедох: бойковске *мékати*, *мекотáти* „о кози, цапови и целєцу” (Онишкевич, 1984 I: 436), з форму *бе* ше розказує волом же

би рушили (Онишкевич, 1984 I: 47). У поліських бешедох *бекотать* „о овци” (Лисенко, 1974: 31), заходнополіських бешедох *мékати*, *мекáчати*, *мекотáти* „о лесовой кози” (Аркушин, 2000 I: 309), закарпатське *бéвкати* „о кравох, овцох и др.” (Сабадош, 2008: 21), лемковське *бе! базю бе!* „интерекция за доволванє овци”, и *бекати* „о козох, овцох” (Пиртей, 2001: 23; 26), гуцулське *мékати*, *мекотíти* „о овци и ридше о вельким рогатим статку”, *мекéкати*, *мекéкэ́кати* „о кози” (Піпаш, Галас, 2005: 100), *бенчáти* „ричац, о кравох, волох” (Закревська, 1997: 23). У восточнословацких бешедох *be* „о кози и овци” (Buffa, 2004: 19), *те́сес* „о кози и овци” (Buffa, 2004: 158), *be* „о овци, кози, целєцу” (Ripka, 1994 I: 104).

За подражованє квичаня пращеца або швинї, у руским язичу ше хаснує форма *кви-кви* (Рамач, 2010: 319), (Рамач, 2016: 588). Українське *квікати* < *kvi(k) (Мельничук, 1982 II: 416–417), словацке *kví*, *kvik* (JULS), польське *kwi* (Đaković, 2008: 106), сербське (*с*)*квик-с(квик)* (Рамач 2010: 319), *сквичати* (Николић ред., 2007: 1228). У заходноукраїнських бешедох: бойковське *квик* (Онишкевич, 1984 I: 345), буковинське *квік* „о прашатох” (Гуйванюк, 2005: 196), закарпатське *квичáти* „о прашецу” (Сабадош, 2008: 140), лемковське *квикнути* „о швинї” (Пиртей, 2001: 157). У восточнословацких бешедох *kvik* (Buffa, 2004: 145).

Як глас швинї ше у *Словніку руского народнога язика*, у рамикох одредніци *гругліц*, наводзи и ономатопейска интерекция *гру(-гру)* за хтору зазначена паралела у восточнословацких бешедох (Рамач, 2016: 310). У славянських язичох маме шлідуюци форми: українське *хру(-хру)*, *хро(-хро)*, *рох(-рох-рох)* (Мельничук, 2013 VI: 215; 213; 2006 V: 129), словацке *kroch* (JULS), *krochkať*, *grulit'* (Hořák, 1991: 265; 460; 423), польське *chrut* (Đaković, 2008: 106), и *rochać* (Мельничук, 2006 V: 129), сербське (*з*)*рòктати* (од *грок*) (Николић ред., 2007: 228; 1172).

У українських заходних бешедох маме шлідуюци паралели: буковинське *рòхкало* „евфемизем за слово швиня” (Гуйванюк, 2005: 468), заходнополіське *рòха* „швиня”, *рòхкати*, *рòчкати* „гругліц” и *рòка* „дзєцинське, швиня”, *рòкати*, *рòхати*, *хрúкати*, *хрúкати* „правиц глас, о дзивей швинї” (Аркушин, 2000 II: 129; 235), лемковське *рохкати* „гругліц” (Пиртей, 2001: 345). У восточнословацких бешедох *grulic*, *grul'ec* и *krochkač*, *krochčic* (Buffa, 2004: 85; 139).

Кєд слово о ономатопейських интерекційох дробизгу, вєц як найрижнороднєйшу групу мож вилучиц гєвти з хторима ше подражую гласи

файти *Gallus gallus domesticus* L., з оглядом на того же ше у руским язику розликую три форми (*котко-да*, *кукуруку*, *кво*).

Глас женскей єдинки, кури, ше подражує зоз форму *котко-да* (Рамач, 2006: 341), (Рамач, 2010: 341), (Рамач, 2016: 630). У славянских языках маме шлїдуєци форми: українске *кудкудák* (Мельничук, 1989 III: 124), польске *ko ko*, словацке *kot-kot-kot-kot*, *kotkodák* (JULS), *kotkodákát'* (Ногák, 1991: 456), сербске *кокода(к)*, *кокодакати* (Николић, ред. 2007: 551).

У заходноукраїнских бешедох пренаходзиме шлїдуєци форми: поліске *кудáктать* (Лисенко, 1974: 104), закарпатске *кодкодáкати* (Сабадош, 2008: 147). У восточнословацких бешедох *kotkodakas*, *kotkodac* (Buffa, 2004: 134).

Зоз ономаатопейску интерекцію *кукуруку* подражує ше глас *когута* (Рамач, 2006: 351; 2010: 351; 2016: 654). Форми тей интерекції у славянских языках маю мали розлики у форми. Напр. українске *кукуруку*, словацке *kikiriki* (JULS), (Мельничук, 1989 3: 130; Рамач 2016: 654), польске *kukuriku* (Đaković, 2008: 105), сербске *кукуруку* (Николић, ред. 2007: 612), *кукуреку* (Đaković, 2008: 105).

У заходноукраїнских лемковских бешедох *кукурукати* (Пиртей, 2001: 178), и у гуцулских бешедох присутни форми *кукурукати* (Піпаш, Галас, 2005: 88) хтори настали зоз ономаатопейскей интерекції *кукуруку*. Таки случай маме и у восточнословацких бешедох *kikirikas*, *kukurikas* (Buffa, 2004: 122).

Квоки випущую характеристични звук хтори ше у руским язику подражує зоз форму *кво(-кво)* (Рамач, 2006: 320; 2010: 320; 2016: 589). У славянских языках: українске *квок(-квок)* (Мельничук, 1986 II: 130), польске *kwok(-kwok)*, *kwokać* (Sobol, 2005: 398), словацке *kvo*, *kvo-kvo*, *kwok-kwok* (JULS), (Machek, 1968: 313), *kvokat'* (Ногák, 1991: 463), серб. *квѡц* (Николић ред., 2007: 531).

У заходноукраїнских бешедох: бойковске *квічка*, *квóкати* (Онишкевич, 1984 1: 346), буковинске *квока*, *квóчка*, *квóканє*, *квóкати*, *квóчити*, *кувóчити* (Гуйванюк, 2005: 197), заходнополїске *квóкати*, *квоктáти* (Аркушин, 2000: 218), лемковске *кво-кво*, *квокати* (Пиртей, 2001: 157), гуцулске *квóкати*, *квóчити* (Закревська, 1997: 92), *квóкти* (Піпаш, Галас, 2005: 77). У восточнословацких бешедох *квоѡес*, *квока* (Buffa, 2004: 145), (Cambel, 1906: 544).

Диференціяція медзи формами ономаатопейских интерекційох за наведзену файту дробизгу заснована на об'єктивних розликах у гласох. Тота

рижнороднось, кельо нам познате, не присутна при других файтох дробизгу *Anas boscas domestica* L. (качка, качур, каче), *Meleagris gallopavo domestica* L. (пуляк, пулька, пульче), *Numida meleagris* L. (морче, морка). За дзепоедни з нїх, як цо пулька и морка, интерекції за подражоване ані не записани, бо их словніки не понукаю, а информаторе не сигурни як их пренесц. Медзитим за файту *Anser anser domestica* L. (гуска, гунар, гуше) мож розликовац, як увидзиме познейше, два розлични ономатопейски интерекції.

Глас гускох ше подражує зоз ономатопейску интерекцию *га(-га)* (Рамач, 2006: 169; 2010: 169; 2016: 297). У славянских языкох карпатского ареалу присутни идентични або подобни форми: українске *те-те-те* и дієслова настали з интерекції *тетéкати*, *тáтати*, *татотáти*, *тélтати*, *телкотáти*, *терготáти* (Грінченко, I 1958: 345, 347, 348). У словнікох розлики медзи тима дієсловами не представени. Присутнось дієслова *тáтати* нам сугерує же иснує и ономатопейска интерекция *га-га* з хторей формоване и дієслово. У словацким *gá-gá* (JULS), польске *gęgać* (Brückner, 1985: 139), сербске *га* „о гускох, вранох и др.” (Николић ред., 2007: 180). Єст думаня же зоз тей ономатопейскей интерекції формоване слово *гагор* (Machek, 1968: 148).

У заходноукраїнских бешедох: бойковске *гáгати* „о качкох”, и *гельготáти*, *гилкотати*, *голкотати* (Онишкевич, I 1984: 155; 165), лемковске *гагати* „о гускох” (Пиртей, 2001: 58), поліске *гелю́чить* „о гускох” (Лисенко, 1974: 54), гуцулске *тáтати* „о гускох” (Піпаш, Галас, 2005: 42). У восточнословацких бешедох *gag*, *gagac*, *gagotac* „о гускох” (Buffa, 2004: 80).

Треба надпомнуц же у словнікох зазначене и дієслово *сичац* и ареално условена вариянта хтора ше хаснує у Коцуре, *сичиц* (Рамач, 2006: 268). Гу тому становиску нас упут’ює факт же ше зоз дієсловом *сичац/сичиц* преноши глас човека, гада або гуски, а хтори би могол буц представени у форми ономатопейскей интерекції *с(сс)* з оглядом же представя длуге непрериваце вигваряне гласа *с*.

Тоту интерекцию у славянских языкох находзиме у шлідуючих формах: у українским *сичáти* (Мельничук, 2006 V: 248), словацким *s*, *ss*, *sss* (JULS), (Machek, 1968: 598), польским *syzczeć*, *sykać* (Brückner, 1985: 528), и у сербским языку *сиктати* (Николић ред., 2007: 1218). Шицко од праславянского **sykati*, *sičeti*.

У словнікох заходноукраїнских бешедох находзиме лем заходнополїску форму *сікати* (Аркушин, 2000: 144). У восточнословацких бешедох присутна форма *січес* без информации чи ше хаснує за имитоване гласу животиных (Buffa, 2004: 248).

Ономатопейска інтерекція за подражованє гласу качки и цалей файти у руским язiku у Войводини форма *ква(-ква)* (Рамач, 2010: 318). Тота форма ше наводзи и як інтерекція за файту животині *Рана*, односно жабу. По авторох *Етимологийного словніка українського язика* з форму *ква-ква* ше подражує глас жаби (Мельничук, 1986 II: 413), а за виражованє гласа качки ше хаснує форма *ках* (Мельничук, 1986 II: 408), *кря, кря-кря* „о гласу врани, качки, жаби” (Білодід, IV 1973: 122; 379), словацка форма *kva, kvá, kvak, kvák* (JULS), *kvakat'* „о гласу врани, гуски, жаби” (Machek, 1968: 311), у польским *kwa(k)* „глас качки и жаби” (Brückner, 1985: 286), (Đaković, 2008: 104), сербске *ква* „за имитованє гласох даєдних птицох, гускох, качкох” (Николић ред., 2007: 529), (Рамач, 2010: 318).

У заходноукраїнских бешедох: бойковске *кв́акати* „о жаби и качки” (Онишкевич, I 1984: 344), буковинске *кв́акати* „о качки” (Гуйванюк, 2005: 195), заходнополіске *кв́акати, кв́екати* „о жаби и качки” (Аркушин, 2000: 215, 217), гуцулске *кв́акати* „о жаби” (Піпаш, Галас, 2005: 76). Форма *kva* або дієслово виведзене з тей форми не присутне у Буфи або Цамбела але ше форма *kvákat'* (о вранох, жабох, качкох) наводзи у *Словніку словацких бешедох* як форма характеристична за шарішски бешеди (Ripka, 1994: 920).

Остатні два домашні животині чийо форми за подражованє гласох представиме, пес и мачка. Даковичова наводзи три рижни інтерекції за подражованє гласа пса. Зоз форму *аи*, у польским, або *вау*, у сербским и горватским, ше означує глас завиваня пса. Бреханє пса ше означує зоз *hau\vaui*, а мурчанє пса або и звук мотору: *wrr\grr* (Đaković, 2008: 104). Словніки руского язика тоту розлику не зазначую. Прето понукнеме форми з хторима мож означиц ономатопейски інтерекції за остатні два гласи пса. За завиванє би одвитуюца форма могла буц *аууу*, а за мурчанє *г(а)ррр*.

У руских словнікох заступена форма *гав(-гав)* хтора представя ономатопейску інтерекцію за подражованє гласа пса, односно його бреханя (Рамач, 2010: 143; 2016: 235). Українске *гав*, словацке *hav-hav haf, haf-haf* (JULS), польске *hau (ai)* (Мельничук, 1982 I: 446), (Đaković, 2008: 104), сербске *вау(-ваў)* и *ав* (Николић ред., 2007: 132; 16).

У заходноукраїнских бешедох: бойковске *ѓавкати* (Онишкевич, 1984 I: 154), буковинске *гавкотня́* (Гуйванюк, 2005: 65), заходнополіске *ѓавкати* (Аркушин, 2001: 82), лемковске *гавкати* (Пиртей, 2001: 66), гуцулске *гавклівий* „хтори часто гавка” (Закревська, 1997: 42), *гавк* (Піпаш, Галас, 2005: 32). Словніки восточнословацких бешедох тоту інтерекцію не наводза.

Глас мачкох ше у руским язикау подражує зоз форму *мяв(-мяв)* (Рамач, 2006: 157; 2010: 404). Українске *мав, няв* (Мельничук, 1989 III: 349; 2003 IV: 122), словацке *тїаи, тіаи, тгаи, тгїаи, таи* (JULS), польске *тіаи* (Daković, 2008: 104), сербске *мијау, мјау, мау* (Николић ред., 2007: 708; Daković, 2008: 104).

У заходноукраїнских бешедох: у заходнополіських *няв-няв* (Аркушин, 2001: 353), лемковске *м'яв-м'яв, мавкати* (Пиртей, 2001: 193), закарпатске *нявкати, нявконіти* (Сабадош, 2008: 209), гуцулске *нявкати* (Піпаш, Галас, 2005: 119).

У анализованих словнікох обачліва одсутносц ономаатопейских интерекційох за файти *Lepus europaeus* Pall. (заяц, заячица, заяче), *Numida meleagris* L. (морак, морка, морче), *Meleagris gallopavo domestica* L. (пуляк, пультка, пультче).

5. ЗАКЛЮЧЕНЄ

Интерекції хтори представени имитую гласи хтори маю домашні животинї. Половка викричнікох з таблічки 1. формована зоз повторйованьом єдного слова, як напр. *га(-га), ква(-ква), гав(-гав), кви(-кви), гру(-гру), кво(-кво)*. Три викричніки маю основу з єдного слова и, у писаней форми, додати вокал (-у, -е) хтори сигналізує же ше тот финални вокал основи вигваря длуго. Заш лем, розлика медзи викричніками *му(-у)* и *бе(-е)*, (*ме(-е)*) у вигваряню присутна, бо ше вокал /u/ у вигваряню интерекції *му(-у)* вигваря континуовано, а вокал /e/ при викричнікох *бе(-е)*, *ме(-е)* преривацо.

Викричнік *и-га-га* за подражованє гласа коньох ма инициалну морфему и-, и повторену морфему га-га. Викричнік *котко-да*, за кури, ведно зоз *кукуруку*, найзложенши зоз представених у тей групи. Перши ше состої зоз основи *котко* и финалней морфеме -да, а други два повторени морфеме ку-, єдну -ру- и єдну финалну -ку.

Шицки анализовани интерекції маю вокали у своїм составе, односно нет приклади чисто консонантских интерекційох як напр. *пест, шииши* итд. З оглядом на форму, ономаатопейски интерекції домашніх животиньох найчастейше редуликовани, але єст и таки хтори маю зложеншу структуру (*кукуруку, кодко-да*).

Окрем ономаатопейских интерекційох за праше (*кви(-кви)*) и целє (*бе(-е)*), не присутни окреми интерекції з хторима ше подражує глас младого одредзеной файти домашніх животиньох. Каждей файти найчастейше одвитує єдна ономаатопейска интерекция. Винїмок ту интерекції за файти

Gallus gallus domesticus L. (кукурику, кодко-да, кво), и *Canis* (гав, ау, гррр) и *Anser anser domestica* L. (га(-га), с(ссс)).

Як видно у дзепоедних літературних язиках або диялектах карпатского ареалу, у системи ономапейских інтерекційох домашніх животиньох присутне мишане формох, неясна розлика при інтерекційох за овци и кози (ме и бе), и качки и жаби (ква, ках).

Ані інформаторе ані словніки не зазначую ономапейски інтерекції за файти *Equus africanus asinus* (магарец, магарица, магарче), *Lepus europaeus* Pall. (заяц, заячица, заяче), *Numida meleagris* L. (морак, морка, морче), *Meleagris gallopavo domestica* L. (пуляк, пулька, пульче). Дзепоедни з ніх, як напр. *и-а* за магарца мож вилучиц зоз власного язичного искусства, але други представляю проблем за формоване ознаки.

Вигледоване указало и же ономапейски інтерекції у словнікох диялектох, як заходноукраїнских, так и восточнословацких, недостаточно заступени, цо у подобней мири ситуація и у етимологийних словнікох славянских язиках карпатского ареалу. Найчастейше заступени ономапейски інтерекції *му*, *бе*, *кукурику* але часто и у рамикох словнікової статі наведzene дієслово хторе формоване з ономапейскей інтерекції.

На основи анализи мож заключиц же шицки позберани ономапейски інтерекції маю свойо паралели у славянских язиках карпатского ареалу та же то найчастейше идентични або барз подобни форми. У словнікох заходноукраїнских диялектох находзиме, барз часто у форми виведзеного дієслова, шлідуючи паралели за ономапейски інтерекції у руским язиках: *му-му-му*, *мékати* и *бекати*, *квик*, *кудáктать*, *кодкодáкати*, *кукурукати*, *квóкати*, *гáгати*, *сúкати*, *квáкати*, *гáвкати*, *няв-няв*. Восточнословацки словніки зазначую шлідуючи паралели: *ти*, *ти-ти*, *бе* и *тещес*, *кvik*, *kotkodakas*, *kotkodac*, *kikirikac*, *kukurikac*, *kvočes*, *gagac*, *sičes*, *kvákať*.

5.1. Дискусия

Єдна зоз характеристикох ономапейских інтерекційох нетранспарентносц або одсуство значеня цо у вязи зоз їх намену. Подражоване гласа не ма за цель преношене значеня але приказоване, имитоване гласох. Аж з ономапейских інтерекційох виведзени дієслова, у пренешеним експресивним значеню преширюю польо значеньох.

Пре тото одсуство значеня ономаатопейски интерекції ше розликую од других интерекційох по тим же су не автоантонимични, односно же една ономаатопейска интерекция не означуе вецей, можебуц и противни, емоції або же ше з німа преноши комплекс идейох.

Двоступньова анализа указала же язики и бешеди карпатского ареала часто маю барз подобни форми ономаатопейских интерекційох и же не мож обачиц уплїви других язиков по досельованю до Бачки.

Aleksandar Mudri

IN WICH LANGUAGE DOES ROOSTER ROOTS? ONOMATOPEIC INTERJECTION OF DOMESTIC ANIMALS IN LANGUAGE OF RUTHENIANS IN VOJVODINA, SERBIA

Summary

The aim of this paper is to present exclamations, that is, onomatopoeic interactions in Ruthenian language in Vojvodina, Serbia. A combination of field research and excerpts of the Ruthenian dictionary has collected the material that is the subject of this research. The collected material is analyzed in the context of the Slavic languages of the Carpathian region.

The analysis has shown that one of the characteristics of onomatopoeic interactions is semantic non-transparency. These interactions does not signify more emotions, or the complex of ideas.

A two-step analysis has shown that the languages and speeches of the Carpathian region often have very similar forms of onomatopoeic interactions and that the effects of other languages after the immigration to Bačka are not noticeable.

Key Words: Onomatopoeic interjections, Vojvodinian Ruthenians, Lexycology, domestic animals.

ЛИТЕРАТУРА

Brückner, A. (1985). *Etymologiczny słownik języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Buffa, F. (2004). *Slovník Šarišských nářečí*. Prešov: Vydavateľstvo Nauka.

Czambel, S. (1906). *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*. Turčiansky sv Martin: Nakladom vlastnym.

Daković, S. (2006). Uzvici u slavenskim jezicima i pitanje terminologije. *Zagreb: Filologija* 46–47, 67–76.

- Daković, S. (2008). Interiekcje onomatopeiczne w języku polskim, serbskim, chorwackim i rosyjskim. *Varia XV*, 103–112.
- Horák, E. (1991). *Srbochorvátsko-slovenský a slovensko-srbochorvátsky slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Machek, V. (1971). *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Československá akademie věd.
- Munen, Ž (1996). *Istorija lingvistike*. Beograd: XX vek.
- Ripka, I. (1994). *Slovník slovenských nářečí, I*. Bratislava: Veda.
- Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-IV*. Zagreb: JAZU.
- Sobol, E. (2005). *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Bošnjaković, Ž. (1985). *Pastirska terminologija Srema*. Novi Sad: Filozofski fakultet - Institut za južnoslovenske jezike. (Cyrillic)
- Veljković-Stanković, D. (2010). Pragmatička funkcija uzvika. U: Jezički sistem i upotreba jezika. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet Kragujevac - Skupština grada Kragujevca, 59–70. (Cyrillic)
- Hrinčenko, B. (1958). *Slovar' ukrajins'koi movy* (1–4). Kyjiv: Akademija nauk Ukrajins'koi RSR. dostupne na <http://hrinchenko.com/slovar/znachenie-slova/11059-gagaty.html#show_point> Prystupene 15. 01. 2018. (Cyrillic)
- Hujvanjuk, N. V. (2005). *Slovnýk bukovyns'kyx hovirok*. Černivci: Černivec'kyj nacyonal'nyj universytet. (Cyrillic)
- Duličenko, A. D. (2009). *Jugoslavo Ruthenica, roboti z ruskej filologiji i istoriji, II*. Novi Sad. Odsek za rusinistiku. (Cyrillic)
- Zakrevs'ka, JA. (1997). *Hucul's'ky hovirky-korotkyj slovnyk*. L'viv: Nacional'na akademija nauk Ukrajiny. (Cyrillic)
- Kostel'nyk, H. (1923). *Hramatyka bačvan'sko-ruskej bešedy*. Rusky Kerestur: Ruske narodne prosvitne društvo. (Cyrillic)
- Mel'nyčuk, O. S. (1982–2006). *Etymolohičnyj slovnýk ukrajins'koi movy, I-VI*. Kyjiv: Naukova dumka. (Cyrillic)
- Nikolić, M. (red.) (2007). *Rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska. (Cyrillic)
- Onyškevyč, M. J. (1984). *Slovnýk bojkivs'kyx hovirok I-II*. Kyjiv: Akademija nauk ukrajins'koi RSR. (Cyrillic)
- Pyrtej, P. (2004). *Korotkyj slovnýk lemktivskyx hovirok*. Ivano-Frankivs'k: Nacional'na akademija nauk Ukrajiny – Ynstytut ukrajins'koi movy. (кніжка друкована на кирилки.)

- Pipaš, JU. Halas, B. (2005). *Materialy do slovnyka hucul's'kyx hovirok*. Užhorod: Užhorods'kyj nacional'nyj universytet. (Cyrillic)
- Prokopenko, V. A. (1971–1978). *Materialy do slovnyka bukovyns'kyx hovirok I-V*. Černivci: Ministerstvo vyščoji y sered'oji special'noji osvity. (кніжка друкована на кирилки.)
- Ramač, JU. (2006). *Gramatika ruskoho jazika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Ramač, JU. (red.) (2017). *Slovnjik ruskoho narodnoho jazika I-II*. Novi Sad: Filozofski fakultet/Oddzeljenje za rusinistiku - Zavod za kulturu vojvodjanskich Rusnacoč – Društvo za ruski jazik, literaturu i kulturu - NVU Ruske slovo. (Cyrillic)
- Ristić, D. Škipina, K. (2016). *Semelfaktivni glagoli onomatopeje u jeziku srpskog stripa*. Slavistika. 214–225. (Cyrillic)
- Sabadoš, I. (2008). *Slovnjak zakarpats'koho sela Sokyrnycja xusts'koho rajonu*. Užhorod: Užhorods'kyj nacional'nyj universytet. (Cyrillic)
- Čarkić, A. (2009). Gramatičari o uzvicima. *Stil VIII*. Beograd. 279–290.
- Čarkić, A. (2010). Lingvisti o uzvicima. *Stil VIII*. Beograd. 399–407.
- JAstrem's'ka, T. (2008). *Tradycijne hucul's'ke pastuxivannja*. L'viv: Nacional'na akademija nauk Ukrajinu - Instytut ukrajinoznavstva im. I. Kryp'jakevyča. (Cyrillic)
- JULS доступне на <http://slovniki.juls.savba.sk> (приступене 22. 02. 2017.)